

Bralec morda pogreša sistematično preglednico različnih tipov zagovorov, ki se na južnoslovanskem področju pojavljajo. Razčlenitev bi lahko temeljila bodisi na različnih tipih bolezni bodisi na stilni podobi zagovora kot besedilnega obrazca; kajti kljub temu, da Radenković svoja izvajanja dosledno podpira s primeri in citati ter opozarja na razlike in sorodnosti, bi bili shematični prikazi dobrodošli, saj so navadno precejšnja opora drugim raziskovalcem, ki se opirajo na tovrstna temeljna dela.

V drugem delu knjige je natančno in kritično predstavljeno oz. ovrednoteno gradivo in literatura v okviru posameznih narodov južnoslovanskega kulturnega območja, ki sta avtorju služila kot vir pri njegovem delu. Lahko rečemo, da so v študijo pritegnjene praktično vse pomembne objave. Opazne so le manjše vrzeli, tako npr. ni omenjena Fr. Kotnikova študija O osnovah naše ljudske medicine (Čas 20, 1942, 75-84), isti: Iz ljudske medicine (Narodopisje Slovencev II, 1952, 122-134); B. Saria, Srednjeveški zagovor iz Stične in njegove paralele (Et 10-11, 1937-1939, 245-254) I. Grafenauer, Ein altpflanzerisch-chthonischer Wurmsegen in der Schweiz und in Slovenien (Alpes Orientales 3, Basileae 1961, 148-152), če navedem nekaj bibliografskih podatkov za slovensko etnično območje.

Avtor je raziskal okoli 2650 zagovornih besedil in različnih opisov čaranja ter pri tem ugotovil, da je v tipološko-kulturološkem smislu mogoče deliti zagovarjanje na tem področju na balkansko skupino in na srednjeevropsko - krščansko skupino. Meja oz. mešano področje med obema je po raziskavah sodeč Hrvaška, sicer pa, kot ugotavlja, od južnoslovanske skupine zagovorov najbolj odstopa slovenska, kjer - razen v Beli krajini - prevladuje vpliv nemške ljudske književnosti. Vplivi naj bi potekali v treh kulturnih krogih - v bizantinskem, romansko-germanskem in islamsko-orientalnem. Delo bi vsekakor še pridobilo na teži, če bi avtor dodatno analiziral položaj južnoslovanskega ljudskega zagovarjanja v širšem kulturnem prostoru.

Knjiga je osnova vsakemu nadaljnjemu študiju na področju ljudske medicine in zagovarjanja pri Južnih Slovanih Zaradi pomembnih ugotovitev, do katerih je avtor pri svojem študiju prišel, pa je pomembna tudi za vsako resnejšo raziskavo ljudskega zagovarjanja v širšem evropskem prostoru. Prav zaradi tega bi bilo zelo važno, da bi bila Radenkovićeva študija prevedena v svetovni jezik, saj bi le tako prodrla čez slovanske meje. Iz prakse vemo, da predstavljata tuj jezik in pisava resno oviro celo v neposredni sosesčini med slovanskimi narodi.

Monika Kropelj

Marija Makarovič, *Sele in Selani*: narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto, Celovec 1994, 527 strani, 275 ilustracij.

V uvodu avtorica predmet svojega raziskovanja geografsko in zgodovinsko zakoliči, ga metodološko utemelji in predstavi zaledje odločitvi, kako je prišlo do tega, da so bile ravno Sele izbrane za njeno monografsko obdelavo.

Sledi petnajst poglavij, v katerih je snov razčlenjena po geslih, kar daje obsežnemu delu uporabno preglednost: *Naselja in domovi* (splošno o naseljih in domovih, Domovi, Gospodarske stavbe); II. *Gibanje prebivalstva* (število prebivalstva, število rojstev, število smrti, število zakonskih zvez in starost novoporočencev); III. *Družbeni in poklicni sestav* (kmetje, kmetje-delavci, delavci in drugi uslužbenci, kajzarji, gostači, kmečko in nekmečko prebivalstvo v luči družbenega razlikovanja, poklici); IV. *Viri*

preživljanja (poljedelstvo, travništvo, živinoreja, konjereja, ovčereja in kozjereja, prašičereja, zdravljenje živine, perutninarstvo, čebelarstvo, sadjarstvo, nabiralništvo, gozdarstvo, vozarstvo, divji lov, tihotapljenje, nekaj primerov virov preživljanja po posameznih družinah); V. *Delo in razmerje do dela* (delo, razmerje do dela in poklica); *Poraba* (okvirni podatki o družinski porabi, hrana, obleka, gospodarska, stanovanjska in gospodinjska oprema), VII. *Družinska skupnost* (Rodbinski priimki in rodovine, družinski sestav, medsebojni odnosi v družini, vzgoja otrok, stiki s sorodniki); VIII. *Življenjski mejniki* (rojstvo, spoznavanje in poroka, ob umirajočem in umrlem); IX. *Medsebojni stiki in sodelovanja* (medsebojni stiki, medsebojna pomoč); X. *Družabno življenje* (igra otrok in mladine, petje, ples, godci, preprosta glasbila); XI. *Društvena dejavnost* (tamburaško društvo, katoliško prosvetno društvo Planina, Slovenski prosvetno društvo Herman Veliki); XII. *Versko življenje* (obisk nedeljskih in prazničnih maš, molitev, procesije, božjepotništvo, verske združbe, votivna in spominske znamenja, o datjavah selski cerkvi, odnos Selanov do domačih župnikov, verovanja in uvere); XIII. *Praznično leto* (sv. Miklavž, praznik Brezmadežne, Matijo nosijo, božični čas, sv. Neža, svečnica, pust, velikonočni čas, razni prazniki, delo); XIV. *Znanje, obzorje in ustvarjalnost* (viri znanja, jezikovno in pripovedno znanje, obzorje in ustvarjalnost, družboslovno in naravoslovno znanje, pismenstvo, pesništvo); XV. *Zdravstvo* (o strokovnem zdravljenju, naravno zdravilstvo, magično zdravilstvo, zdravilske bukve, alkoholizem). Sklepna beseda povzema bistvene ugotovitve o tako rekoč poltisočletnem dogajanju občine Sele, ki so ena redkih na avstrijskem Koroškem, kjer je prebivalstvo še strnjeno ohranilo slovensko narodno zavest in »še vsi domačini govorijo slovenski materni jezik« (str. 11). Naravnost presunljivo je, kako poteka proces tihega raznarodovanja in razmerje med slovensko materinščino in slovensko kulturo v tej zvezi, kakor ju opisuje dr. Marija Makarovič: »Potem ko je v skladu z raznarodovalno poniglavoostvo doseženo, da je ponemčen poslednji Slovenec v vasi, se vedno znova pokaže isti sprevrženi raznarodovalni sindrom: ljudje zavrnejo svoj materni jezik, prvobitno izkaznico slovenske narodnostne istovetnosti, ohranijo pa celovito kulturo svojih slovenskih prednikov...Kazno je, da jih nema govorica slovenske kulturne dediščine sploh ne moti, motil jih je le slovenski jezik, živa in najmočnejša govorica narodnostne opredelitve in pripadnosti. Takšno dvolično pojmovanje narodnostne identitete je navsezadnje tudi razumljivo, saj živijo in delajo v istem okolju in v isti skupnosti sosedov oziroma vaščanov, kot so živeli pred ponemčitvijo. Nerazumljivo pa je, da se pri obravnavanju kulturnih pojavov, ki so jih očitno oblikovali in preoblikovali Slovenci, ne izkažejo nekateri sicer pronicljivi avstrijski strokovnjaki in znanstveniki. Vsekakor bi izpolnili samo osnovno znanstveno poslanstvo, če bi priznali in dopustili, da je ta ali oni kulturni pojav nastajal in se ustvarjalno spreminjal povsem svojsko pri koroških Slovencih, pa naj je bil slovanskega izvora ali pa se je napajal ob tujih, na primer romanskih in germanskih kulturah.«

Marija Makarovič navaja konkretne zglede takega narodnostno identifikacijskega sprenevedanja na primerih ljudske noše, štehvanja, odstranjevanja »čisto nenevarnih, preprostih ljudskih pobožnih napisov na kapelica in križevih potih«, ker morajo (? op. MS) v ponemčenih ali skoraj ponemčenih krajih izginiti vse priče o nekdanjem slovenskem življu, je treba napise izbrisati, kapelice in križeve poti pa lahko ostanejo, ker so jezikovno nemi...Takšna in podobna spoznanja o zatajevanju in odmiranju slovenske kulturne identitete in o prilaščanju ter vraščanju kulture manjšinske skupnosti v kulturo zdaj že večinskega, nemško govorečega prebivalstva na Koroškem so tudi vplivala na to, »da se je avtorica odločila za monografsko obdelovanje Sel in Selanov«.

Na koncu je obsežen seznam virov in literature, urejen po abecednem redu in enako seznam stodvaindvajsetih pripovedovalcev-informatorjev. Izredno posrečeno in domiselno je avtorica rešila vprašanje citiranja zaupnih podatkov v kočljivih zadevah. Ni jih navajala imensko, ampak z oznako (Z)aupno: »S črko Z so označeni podatki tistih oseb, ki so sicer imenomoma navedene v seznamu pripovedovalcev in so torej tudi citirane pod ustrezno številko. Pri nekaterih in deloma bolj kočljivih podatkih pa so te osebe želele, naj jih navedem pod Z(aupno).« Delu ustrezen je tudi obsežen seznam slikovnega gradiva (275 enot) in navedba tistih, ki so jih preskrbeli.

Delo, ki je avtorici v čast, stroki v korist, prebivalcem Sel v ponos in slovenskemu rodu na avstrijskem Koroškem v spomin.

Marija Stanonik

Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev. Uredila Marija Makarovič. I-III, Celovec (Krščanska kulturna zveza) 1993, 1994, 1995; 195, 222, 232 strani, fotografije.

Kot pove že naslov tega obsežnega dela - Tako smo živeli - so v njem zbrane življenjske zgodbe oz. bolj zgodbe iz življenja preprostih, t. im. »navadnih« ljudi, torej ne posameznikov, ki bi krojili zgodovino in odločujoče posegali v njen razvoj, ampak ljudi, ki so v določenem času in določenem okolju doživljali posledice »zgodovinskih« dogajanj. Do zdaj so izšle tri knjige, po marljivosti avtorice oz. urednice dr. Marije Makarovič in po navdušenju samih pripovedovalcev sodeč pa lahko sklepamo, da bodo tem trem knjigam prav kmalu sledila nadaljevanja.

Avtorica knjige, priznana slovenska etnologinja in že kar nekaj let »spiritus agens« Slovenskega narodopisnega inštituta Urbana Jarnika pri Krščanski kulturni zvezi v Celovcu, dr. Marija Makarovič, je uredila skupno 51 pripovedi različnih pripovedovalcev iz raznih krajev avstrijske Koroške, od Zahomca do Vogrč, iz Globasnice, Št. Jakoba v Rožu, Št. Lenarta pri Sedmih studencih in še od kod. Kot pove dr. Makarovičeva v uvodu, so začeli zapisovati zgodbe iz življenja sprva udeleženci dopustniških dnevov v Katoliškem domu Sodalitas v Tinjah, potem, ko jih je za to navdušila ona sama l. 1985, ko je imela tam svoje prvo predavanje.

Nekateri so avtobiografske pripovedi zapisali sami, drugi pa so jih raje pripovedovali dr. Makarovičevi ustno. Zlasti za tiste, ki so se odločili, da bodo svoja osebna doživetja zapisali, je dr. Makarovičeva sestavila posebno vprašalnico, ki jo je tudi objavila na koncu prve knjige (mimogrede, knjiga je bila razprodana že po nekaj mesecih); zanje in pa za tiste, ki bi želeli sodelovati z zapisovanjem avtobiografskih pričevanj, pa je pripravila tudi posebne seminarje. Tako so že v drugi knjigi priskočili na pomoč pri zapisovanju biografij trije sodelavci: Micka Miškulnikova, Maja Logar in Aleksander Tolmaier, zadnja dva sta svoje delo nadaljevala tudi pri tretji knjigi. Zasluge za končno obliko besedil pa ima še odlični in zavzeti lektor Franc Urbinc, ki je popravljajl včasih kar zamotano napisane pripovedi. Drugi in tretji knjigi je dodan slovarček narečnih in manj znanih izrazov (čeprav tega ali onega v njem ne najdemo), kar pride bralcu, kljub temu da so besedila več ali manj poknjižena, pogosto zelo prav. Morda bodo v tem, da so besedila zapisana v bolj ali manj poknjiženem jeziku, nekateri bralci knjige našli kamen spotike, vendar pa bi bila knjiga spisana v narečju, še posebej pa opremljena z vsemi dialektološkimi »okraski«, zelo težko berljiva in bi torej izgubila svoj prvotni namen - predstaviti osebna doživljanja določenega trenutka v